Socialutskottets betänkande

1978/79:14

med anledning av motion om information rörande arbetsmiljörisker

Motionen

I motionen 1977/78:705 av Sivert Andersson (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att en särskild utredning tillsätts med uppgift att komma med förslag som syftar till en god och snabb information från den yrkesmedicinska forskningen om arbetsmiljöriskerna.

Motionären anför att informationen från forskningen inom arbetsmiljöområdet inte förs ut i tillräcklig omfattning. Det är nödvändigt att finna nya och snabbare kommunikationsvägar mellan forskningen och dem som arbetar i hälsofarliga miljöer. Mycket tyder t. ex. på att den yrkesbetingade cancern är betydligt vanligare än man hittills antagit. Ett mycket stort antal nya kemiska produkter har introducerats på senare år. Det innebär ytterligare risker för att den yrkesbetingade cancern kan komma att öka kraftigt i framtiden.

Utredningar, myndigheter m. m.

Utredningen (A 1976:01) om företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten (företagshälsovårdsutredningen) skall bl. a. undersöka möjligheterna att öka mätning, provtagning, analys och utvärdering inom företagshälsovården i syfte att uppnå en effektiv kontroll av arbetsmiljön. Arbetslivets behov av specialister på olika områden inom yrkeshygien m. m. skall också utredas. Utredningen skall vidare ta upp frågan om den yrkesmedicinska verksamheten bl. a. i syfte att få fram underlag för en fortsatt utbyggnad. I olika sammanhang har uttalats att utbyggnaden i första hand bör syfta till yrkesmedicinska kliniker vid samtliga regionsjukhus.

I september 1977 tillsattes en arbetsgrupp inom socialdepartementet med uppgift att lägga fram förslag i fråga om anknytning till socialstyrelsen av den *omgivningshygieniska avdelningen* vid statens naturvårdsverk samt av laboratoriet för klinisk stressforskning vid Karolinska institutet till ett s. k. *miljömedicinskt laboratorium*. Frågan bereds numera inom socialdepartementet i samband med en översyn av socialstyrelsens organisation.

I den av riksdagen antagna propositionen 1977/78:74 (SoU 1977/78:24, rskr 1977/78:147) presenterades ett datorbaserat *informationssystem om arbetsskador*, som skall ersätta nuvarande yrkesskadestatistik fr. o. m. den 1 januari 1979. Arbetarskyddsstyrelsen blir huvudman för systemet. Systemet skall i princip omfatta alla skador, fysiska och psykiska, som förvärvsarbetande och

vissa andra grupper ådragit sig i arbetet.

Miljödatanämnden inrättades 1974 för att leda det fortsatta arbetet med utvecklingen av det s. k. *miljövårdens informationssystem (MI).* MI är samlingsnamnet på en rad projekt som syftar till att hjälpa myndigheter, kommuner, forskare, organisationer, näringsliv, allmänhet och andra intressenter att få önskad information om olika miljöförhållanden. Avsikten med arbetet är att bidra till en förbättrad kontroll av miljön och styrning av de faktorer som påverkar miljön. På sikt kan MI komma att innehålla uppgifter om miljöförorenande anläggningar, varor och ämnen som kan vara farliga för hälsa eller miljö, effekter samt åtgärder som vidtagits för att skydda människa och miljö. Som ett led i arbetet med MI har miljödatanämnden sedan 1975 registrerat svensk forskning rörande yttre miljö och arbetsmiljö. Ett flertal myndigheter och institutioner har åtagit sig att medverka genom att samla in uppgifter om forskningsprojekt och forskningsrapporter under åren 1974–1977. Ett av projekten inom MI kallas *Information om arbetsmiljön (MI-08).* Inom detta projekt pågår f. n. en försöksverksamhet med ADB-rutiner inom delar av arbetarskyddsverket. Rutinerna omfattar bl. a. inspektionsarbete, hantering av skrivelser om arbetsställen samt verksamhetsstatistik. I försöket prövas också hantering av miljöbeskrivande uppgifter som bl. a. anknyter till arbetarskyddsstyrelsens anvisningar.

I anslutning till redovisningen av miljödatanämndens verksamhet kan nämnas att det i den av riksdagen antagna propositionen 1977/78:7 (JoU 1977/78:6, rskr 1977/78:28) har framlagts ett principförslag om ett *program för övervakning av miljökvalitet.* Förslaget bygger på en rapport från miljödatanämnden om insamling av basdata i syfte att förbättra möjligheterna att mäta och följa långsiktiga förändringar i miljön. Som ett första steg föreslog nämnden ett undersökningsprogram som skulle belysa hur luft, mark och vatten påverkas av föroreningar och klarlägga hur olika föroreningar transporteras såväl inom resp. luft-, mark- och vattenmiljö som mellan de olika miljöerna. Programmet för miljökvalitet innefattar dels ett fast undersökningsprogram, dels program för vissa särskilda undersökningar, dels ett program för utvärdering och rapportering. Uppbyggnaden av programmet sker successivt med början under budgetåret 1978/79.

Det finns också andra informationscentraler av intresse för arbetsmiljöforskningen. *Informations- och dokumentationscentralen vid tekniska högskolans bibliotek i Stockholm (IDC)* tillhandahåller datorbaserade informationstjänster och bedriver därmed förenad forskning och utveckling. Utvecklingen av informationstjänster har i huvudsak inriktats mot områdena naturvetenskap och teknik. Kraven från användarna har lett till att vissa samhälls- och beteendevetenskaper också har inkluderats i de områden som täcks av informationstjänsterna. En medveten avgränsning har gjorts mot de s. k. livsvetenskaperna där MIC (se nedan) tillhandahåller informationstjänster. Inom kemiområdet förekommer en överlappning mellan MIC och IDC eftersom kemiinformation är väsentlig både inom medicin och för industrin.

Medicinska informationscentralen vid Karolinska institutet (MIC) svarar för service till livsvetenskaper (medicin, biologi, biokemi och beteendevetenskap), arbetsmedicin, yrkeshygien och miljövård. I prop. 1977/78:114, som närmare berörs i det följande, uttalar föredragande statsrådet (s. 90) att verksamheten vid dessa båda informationscentraler nu har kommit över försöksstadiet. Huvudansvaret för centralernas verksamhet bör framdeles åvila tekniska högskolan respektive Karolinska institutet.

Arbetarskyddsfonden skall enligt sin instruktion (1971:803, senast ändrad 1976:652) bl. a. stödja forskning, utbildning och upplysning som kan motverka uppkomsten av yrkesskador eller annan av arbetsmiljön betingad ohälsa eller som kan förbättra arbetsmiljön och därigenom främja hälsa och säkerhet i arbetslivet. Fonden skall även beakta behovet av samordning i fråga om insatserna för såväl forskning och utveckling som utbildning och upplysning. Fondens styrelse kan själv ta initiativ till forsknings- och utvecklingsprojekt. Förutom att ge anslag till forskning, utveckling, utbildning och upplysning skall fonden också se till att forskningsresultaten offentliggörs och sprids på lämpligt sätt. Fonden har bl. a. inlett viss försöksverksamhet med att producera och distribuera forskningsrapporter. Sedan 1976 har fonden dessutom givit ut korta, lättbegripliga sammanfattningar av forskningsrapporter. Antalet sammanfattningar uppgår f. n. till över 100. Vidare har fonden givit ut vissa översikter över aktuell forskning inom olika områden.

Produktkontrollnämnden prövar frågor om hälso- och miljöfarliga varor och offentliggör bl. a. vägledande förteckningar över gifter och vådliga ämnen med beaktande av bl. a. deras cancerframkallande egenskaper. Nämnden är knuten till statens naturvårdsverk.

Forskningsrådsnämnden började sin verksamhet den 1 mars 1977. Enligt sin instruktion (1977:35) skall nämnden bl. a. ta initiativ till och finansiellt stödja forskning främst inom områden som är angelägna ur samhällets synpunkt, sprida information om forskning och forskningsresultat, främja samordning och samarbete mellan forskningsråden liksom mellan dessa och andra organ när det gäller initiering och finansiering av forskning. Nämnden skall vidare bl. a. svara för den verksamhet som tidigare bedrevs av samarbetskommittén för långsiktsmotiverad forskning och av delegationen för folkrörelseforskning.

Forskningsrådsutredningen avgav 1977 sitt slutbetänkande Forskningspolitik (SOU 1977:52). I betänkandet föreslår utredningen bl. a. ökade insatser för att skapa en heltäckande statistik över forsknings- och utvecklingsarbetet. Utredningen tar vidare upp frågan om registrering av pågående forskning och konstaterar att det redan görs betydande insatser på en rad håll för att registrera forskning men att det i brist på samordning inte går att få någon överblick över området. Man föreslår därför ett sammanhållet datoriserat register över pågående forsknings- och utvecklingsarbete. Registret bör enligt utredningen omfatta i princip all statligt stödd forskning och så långt det visar

sig möjligt även forskning som bedrivs eller stöds av näringslivet. Vidare föreslås att forskningsrådsnämnden får ökade resurser för allmän forskningsinformation.

Forskningsrådsutredningens förslag kommer att behandlas i en proposition från regeringen våren 1979.

Centrum för arbetslivsfrågor (Arbetslivscentrum) har enligt sin instruktion (1976:943) till uppgift att bedriva och främja forsknings- och utvecklingsarbete om förhållanden som rör individer och grupper i arbetslivet, relationerna mellan arbetsmarknadens parter, frågor om inflytande i arbetslivet samt arbetsorganisationen och dess funktionssätt. Arbetslivscentrum skall också verka för att erfarenheter och rön från arbetslivsforskningen blir kända och tillämpade.

Tidigare riksdagsbehandling

I motionen 1976/77:714 (s) hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om en utredning med uppgift att undersöka sambandet mellan miljöfaktorer och uppkomsten av cancer. Utskottet gjorde motionen till föremål för omfattande utredning. I betänkandet SoU 1977/78:2 redogjordes utförligt för den forskning m. m. som rörde miljöbetingad cancer. Utskottet anförde för sin del bl. a. följande (s. 22).

Utskottet instämmer med motionärerna i att det är angeläget att förekommande samband mellan miljöfaktorer och cancersjukdomar klarläggs så långt det är möjligt. Härför krävs, såsom påpekas i remissyttrandena, ytterligare insatser av undersöknings- och forskningsverksamhet på området, därvid inte minst en förstärkning av resurserna vid socialstyrelsens cancerregister är av betydelse med hänsyn till de möjligheter cancerregistret erbjuder som utgångspunkt för studier av cancersjukdomarnas förekomst i olika miljöer. Remissopinionen pekar emellertid på att, för att man skall tillgodose angivna syfte, det framför allt behövs samordning av den undersöknings- och forskningsverksamhet med inriktning på sambandsfrågorna som bedrivs vid olika myndigheter och institutioner. Utskottet ansluter sig till denna mening och vill understryka att samordningsfrågan måste ägnas särskild uppmärksamhet. Med hänsyn till den inriktning verksamheten har vid den till naturvårdsverket knutna omgivningshygieniska avdelningen bör denna avdelning kunna vara väl ägnad för en samordnande uppgift beträffande undersöknings- och forskningsverksamheten, i synnerhet om avdelningen anknyts till socialstyrelsen. En sådan anknytning kan numera också förutses komma till stånd. Inom regeringskansliet har nämligen – med hänvisning bl. a. till arbetsmiljöutredningens ovannämnda förslag beträffande den omgivningshygieniska avdelningen – nyligen tillsatts en arbetsgrupp med representanter för bl. a. social-, jordbruks- och arbetsmarknadsdepartementen, vilken har till uppgift att skyndsamt lägga fram förslag i fråga om anknytning till socialstyrelsen av den omgivningshygieniska avdelningen samt av laboratoriet för klinisk stressforskning vid Karolinska institutet. Utgångspunkter för arbetsgruppens arbete är bl. a. att avdelningen och laboratoriet skall ombildas till ett miljömedicinskt laboratorium med socialstyrelsen som chefsmyndighet, att avdelningens nuvarande anknytning till

Karolinska institutets hygieniska institution skall bestå samt att den nya organisationen skall kunna träda i kraft den 1 juli 1978.

Utskottet vill med hänsyn till det anförda förorda att arbetsgruppen får i uppdrag att pröva frågan huruvida samordning av undersöknings- och forskningsverksamhet beträffande samband mellan miljöfaktorer och cancersjukdomar bör ingå i uppgifterna för det miljömedicinska laboratoriet som skall inrättas. För den händelse det inte skulle visa sig lämpligt att förbättra förutsättningarna att klarlägga nämnda samband på angivna sätt bör regeringen överväga andra lösningar. Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motionen 1976/77:714 bör ges regeringen till känna.

Riksdagen biföll vad utskottet hemställt. Riksdagens skrivelse (1977/78:3) är f. n. beroende av regeringens prövning. Den bereds i samband med översynen av socialstyrelsens organisation (se ovan s. 1).

Det kan vidare nämnas att riksdagen f. n. har att ta ställning till propositionen 1977/78:114 om ett *centralt organ för informationsförsörjning m. m.* I propositionen konstateras att den snabba utvecklingen på informations- och dokumentationsområdet kräver åtgärder för att säkerställa en effektiv informations- och dokumentationsverksamhet och ett ändamålsenligt utnyttjande av resurserna. Det är viktigt att behandla den traditionella biblioteksverksamheten och den tekniska informationen och dokumentationen som en helhet – vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning. Mot denna bakgrund föreslås att en särskild delegation för informationsförsörjning inrättas. Delegationen skall ha som huvuduppgift att svara för dels övergripande samordning och planering av informationsförsörjningen, dels forsknings- och utvecklingsarbete inom denna.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen 1977/78:705 från arbetarskyddsstyrelsen, arbetarskyddsfonden, arbetslivscentrum, forskningsrådsnämnden, LO, TCO, SACO/SR samt SAF.

Forskningsrådsnämnden har i sin tur inhämtat yttrande från det naturvetenskapliga forskningsrådet och det medicinska forskningsrådet.

Ställningstaganden till motionsyrkandet

Arbetslivscentrum, LO och TCO tillstyrker motionärens förslag. Forskningsrådsnämnden, SACO/SR och SAF avstyrker förslaget om att en särskild utredning skall tillsättas och pekar på andra sätt att lösa informationsproblemet.

Arbetarskyddsstyrelsen och arbetarskyddsfonden tar inte uttrycklig ställning till motionsyrkandet.

Behovet av forskningsinformation

Arbetarskyddsstyrelsen erinrar om sin egen utbildnings- och informationsverksamhet på arbetsmiljöområdet. Verksamheten omfattar bl. a. utbildning av företagshälsovårdens funktionärer, i vilken ingår specialutbildning för skyddsingenjörer, företagsläkare och företagssköterskor samt fortbildning av skyddsombud och andra arbetsmiljöansvariga. En av styrelsens huvuduppgifter är vidare att utfärda tillämpningsföreskrifter inom lagstiftningens ram. I detta utredningsarbete ingår insamling av data så långt vetenskapen nått och spridning av informationen, bl. a. i föreskrifter och i allmänna råd. Arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska nyheter publiceras i flera av styrelsen utgivna skriftserier och dessutom i andra tidskrifter. Titlar och sammandrag publiceras regelbundet i styrelsens tidning Arbetarskydd, ofta tillsammans med specialartiklar som tar fram och populariserar information av särskilt stort intresse. Bevakning och utbyte av information om den internationella forskningen sker regelbundet genom konferenser, föredrag m. m. Styrelsen arrangerar varje år arbetsmedicinska kontaktdagar i Stockholm och i Umeå. Information om arbetsmiljörisker lämnas också direkt till de fackliga organisationerna.

Arbetarskyddsstyrelsen erinrar vidare om att arbetarskyddsfonden i stor omfattning publicerar forskningsresultat i mera populärvetenskaplig och sammanfattande form. Företagshälsovården är en annan viktig kanal för att sprida vetenskapligt kunnande om arbetsmiljöfrågor direkt ut till arbetsplatserna. Som kunskapsbank på detta område fungerar de yrkesmedicinska klinikerna. Frågan om den fortsatta utbyggnaden av företagshälsovården och av de yrkesmedicinska klinikerna behandlas f. n. av företagshälsovårdsutredningen. Slutligen pekar arbetarskyddsstyrelsen på den fortlöpande utveckling, rationalisering och effektivisering av information om arbetsmiljön som bedrivs av miljödatanämnden inom projektet miljövårdens informationssystem (MI).

Avslutningsvis framhåller arbetarskyddsstyrelsen att även om informationen om arbetsmiljöfrågor numera är ganska omfattande det är angeläget att ytterligare resurser ställs till bl. a. styrelsens förfogande för att ge en snabb och för olika grupper anpassad information om aktuell forskning.

Arbetarskyddsfonden konstaterar att en första förutsättning för att snabbt få fram information om olika arbetsmiljörisker är att ha en slagkraftig forskning inom Sverige, dels för att spåra risker i miljön, dels för att kunna följa den internationella utvecklingen. En betydande förstärkning av forskningsresurserna har skett, bl. a. genom resurser från arbetarskyddsfonden. Trots betydande egna vetenskapliga och tekniska insatser är vi dock starkt beroende av information om resultat från forskningen i andra länder. Att följa forskningen internationellt kräver ett effektivt vetenskapligt informations- och dokumentationssystem. På det vetenskapliga planet har Sverige f. n. anknytning till visa utländska databaser, bl. a. på det medicinska området.

Inom landet pågår arbete f. n. inom miljödatanämnden. Någon samlad dokumentationsbas på arbetsmiljöforskningens område finns dock inte i Sverige. På det internationella planet har gjorts försök att skapa dokumentations- och informationscentraler rörande arbetsmiljön, bl. a. den s. k. CIS-centralen hos ILO. Tyvärr är dock den information som lämnas dit från medlemsländerna inte så fullständig som man skulle önska.

Förutom att omsätta vetenskaplig information i åtgärder, föreskrifter etc. måste det enligt arbetarskyddsfonden också till kraftfulla insatser för att ge information direkt till dem som arbetar i hälsofarliga miljöer. Detta är ett av de svåraste informationsproblemen eftersom man många gånger måste översätta vetenskapens språk och resultat till termer som kan förstås och användas av de praktiskt yrkesverksamma. Fondens egna insatser på informationsområdet ligger främst på detta plan. Det har blivit en alltmer central fråga hur man på bästa sätt skall sprida forskningsrapporternas resultat ute i arbetslivet. Man har bl. a. byggt upp en rutin för att ta fram och distribuera populärt skrivna sammanfattningar av projektrapporter. Man har också verkat för att få fram informationsbroschyrer och översikter över verksamheten inom olika områden. Fonden ger vidare bidrag till organisationer på arbetsmarknaden för att föra ut dylik information.

Avslutningsvis anför arbetarskyddsfonden följande.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att en rad aktiviteter f. n. pågår för att förbättra och effektivisera informationen om risker i arbetsmiljön. Ambitionerna för detta arbete är höga. Efterfrågan på information från arbetslivet är också mycket stark. Alla torde samtidigt vara överens om att informationen från forskningen till arbetslivet måste förbättras. Arbetarskyddsfonden har för sin del redan planerat en väsentlig ökning av sin verksamhet inom området. Fonden är självfallet också beredd att beakta önskemål från arbetsmarknadens parter om ytterligare åtgärder.

Arbetslivscentrum framhåller behovet av en systematisk och lättillgänglig sammanställning av resultat från det stora antal organ som bedriver forskning inom arbetsmiljöområdet. Inte minst är det väsentligt att vidarebefordra internationella forskningsresultat, vilka inom överskådlig framtid kommer att dominera över inhemska rön. Man delar motionärens uppfattning att det i dag saknas ett ändamålsenligt samordningsorgan för dessa frågor. En betydande del av utvärderingen av forskningsrön förefaller ske i det fördolda. Det finns inte några egentliga möjligheter för en större grupp arbetsmiljöintressenter att bedöma t. ex. grunden för en ny gränsvärdeslista. Dessutom visar erfarenheten att även om risker är kända bland skyddsansvariga såväl centralt som lokalt så har denna medvetenhet svårt att tränga ut till de enskilda arbetsplatserna.

Arbetslivscentrum anför vidare bl. a. följande.

Av särskild betydelse är att de människor som utsätter sig för olika slag av risker i arbetslivet har liten eller ringa möjlighet att bedöma omfattningen och allvaret häri. Enligt gällande ordning måste de lita på och rätta sig efter de

bestämmelser som fastställs centralt. Till grund för dessa ligger framför allt forskarnas bedömning, vilket visats innebära att i vissa fall kraven på vetenskaplig grundlighet och säkerhetsmarginal leder till en så långt driven försiktighet att man avstår från att varna för miljörisker i arbetslivet. Det kan också uttryckas så att risken för ett vetenskapligt fel väger lika tungt (eller rent av tyngre) som att människor ådrar sig sjukdom och ohälsa. I efterhand har det ibland visat sig att de anställdas egen bedömning och egna erfarenheter av t. ex. olika kemiska ämnen så småningom fått stöd även av vetenskapliga undersökningar, trots att man till en början ansett farhågor ogrundade.

Forskningsrådsnämnden instämmer i att det knappast råder något tvivel om att en betydande del av cancerfallen hos människan kan återföras till kemikalier som människan själv är ansvarig för. Vad beträffar yrkesbetingad cancer har man konstaterat en signifikant ökning av cancerfrekensen inom flera yrkeskategorier. Det har dock inte gjorts epidemiologiska undersökningar i den utsträckningen att man med någon större grad av säkerhet kan uppskatta frekvensen yrkesbetingad cancer. Vad gäller informationen om nya forskningsresultat måste dessa enligt nämndens uppfattning i första hand nå fram till dem som har att utfärda föreskrifter om arbetarskydd, dvs. arbetarskyddsstyrelsen, socialstyrelsen samt företagsläkare och andra läkare som har kontakt med problemen. Denna process skiljer sig inte från annan informationsspridning om vetenskapliga rön. Det finns enligt nämnden inga skäl att tro att informationsspridningen skulle vara särskilt ineffektiv på det yrkesmedicinska området.

Forskningsrådsnämnden anför vidare.

Den i motionen påtalade bristen på kommunikation mellan enskilda forskare och allmänheten torde väsentligen bero på osäkerheten hur experimentella data skall tolkas och obenägenheten att på grundval härav göra några uttalanden rörande arbetshygieniska risker. Konsekvenserna av en felbedömning åt ena eller andra hållet kan bli utomordentligt allvarliga. Den bristande kommunikationen mellan forskarna och allmänheten som kan konstateras torde alltså i hög grad bottna i den osäkerhet som de enskilda forskarna känner vid bedömningen av hithörande frågor, till stor del beroende på bristen på forsknings- och utredningsresurser.

LO framhåller att förekomsten av kemiska risker ute på arbetsplatserna är ett svårbemästrat arbetsmiljöproblem på grund av den lavinartade ökningen av kemiska ämnen och produkter i produktionen. Det kan vara svårt att få reda på de kemiska produkternas sammansättning, och än svårare kan det vara att få veta om de ingående ämnena är hälsofarliga eller ej. Ett annat stort problem är att hälsorisker kan uppstå genom samverkan mellan olika kemiska ämnen som samtidigt förekommer på arbetsplatsen. Det mest allvarliga är dock att kemiska risker oftast har ingen eller ringa varningseffekt på människan och att expositionstiden ofta är lång innan ohälsa framträder. De medicinska effekterna är som regel också smygande. Arbetstagarna har därför själva mycket små möjligheter att observera de kemiska hälsoriskerna innan de resulterar i allvarliga hälsoeffekter. Fackföreningsrörelsen har därför

krävt en rad åtgärder, bl. a. ökade resurser för myndigheterna att i tid utfärda föreskrifter och anvisningar, produktregister och märkningssystem och en effektivare kontroll från såväl yrkesinspektionens som företagens sida. En förutsättning för denna arbetsmiljöbevakning är dock att det finns kunskap om riskerna. Från LO:s sida har också krävts fortsatta intensifierade insatser i fråga om forskning och forskningsinformation.

TCO instämmer i motionärens uppfattning att man måste lägga stor vikt vid att forskningsresultaten från det yrkesmedicinska området blir lätt tillgängliga för avnämarna och i att det är nödvändigt att möta ett ökat informationsbehov.

SACO/SR instämmer i att arbetsmiljöarbetet har otillräckliga resurser. Det är också angeläget att de problem som tas upp i motionen fortlöpande blir föremål för debatt, prövning och åtgärder. Efterfrågan på information om risker i arbetsmiljön är stor, och det är nödvändigt att förbättra informationsmöjligheterna. SACO/SR kan däremot inte dela motionärens oro för enskilda läkares och vetenskapsmäns varierande bedömning av medicinska fakta och därmed riskgradering. En fri och saklig debatt mellan forskare vid kliniker och institutioner är en förutsättning för tillsynsmyndigheternas slutliga riskbedömning.

SAF anser inte att det varit svårt att få del av olika forskningsresultat. De svenska anslagen till arbetsmiljöforskning har under en följd av år varit små i förhållande till behoven. Många i och för sig angelägna forskningsprojekt har inte kunnat fullföljas av brist på medel. Sverige har därför haft anledning att noga följa den internationella forskningens resultat som på olika sätt prövats och anpassats till svenska förhållanden. Dokumentationen har emellertid alltid varit tillgänglig, och intresserade har lätt kunnat få tillgång till den. En undersökning skulle säkerligen visa att svenska forskare mera utförligt redogör för internationella forskningsresultat än vad länder med större forskningspotential behöver göra. När det gäller redovisningen av svenska forskningsresultat har svenska forskare publicerat sig både i svensk och internationell litteratur. Efter tillkomsten av arbetarskyddsfonden har arbetsmiljöforskningen emellertid fått helt andra resurser. Tillgången på forskningsresultat är en annan än tidigare och antalet rapporter ökar. Därmed ökar också svårigheterna att göra forskningsresultaten tillgängliga inom företagen. För detta är företagshälsovården en fundamental resurs. Parterna har enats om att företagshälsovården skall arbeta objektivt och enligt vetenskap och beprövad erfarenhet. Man bör på denna väg kunna nyttiggöra de forskningsresultat som är särskilt värdefulla för företagen.

Informationsvägar m. m.

Arbetslivscentrum framhåller att erfarenhter från utlandet och från andra områden visar att en större öppenhet och debatt kring forskningsinformationen kan underlättas genom att skapa forskningsorgan som är relativt

fristående i förhållande till lagstiftningsarbete och myndighetsutövning. Arbetslivscentrum vill därför väcka frågan om en förändrad forskningspolitik när det gäller den arbetsmedicinska forskningen. Av intresse här är det arbete som f. n. pågår med att sammanföra den omgivningshygieniska avdelningen vid naturvårdsverket med delar av Karolinska institutets stresslaboratorieforskning till ett särskilt fristående miljömedicinskt laboratorium.

Arbetslivscentrum pekar vidare på att det är angeläget att avhjälpa de brister i kontakterna mellan forskningssidan, tillsynen och yrkesinspektionen inom arbetarskyddsverket vilka nyligen påtalats av riksrevisionsverket.

Det finns vidare behov av en utökning och samordning av forskningsresurserna på det arbetsmedicinska området. Frågorna om forskningsinformation kan dock inte behandlas tillfredsställande inom nuvarande organisatoriska ramar. Den av motionären föreslagna utredningen bör därför pröva frågan om ett från det praktiska anvisnings- och normeringsarbetet fristående organ med särskilt ansvar för bevakning och service rörande forskning, information m. m. på området. Syftet med ett sådant organ skulle vara att tillgodose kraven på ökad öppenhet och dialog mellan forskningen och den som utsätts för arbetsmiljöriskerna samt arbetsmiljöintressenter i övrigt. Den verksamhet kring information, utbildning etc. som arbetarskyddsfonden bedriver eller stödjer är härvidlag en väsentlig utgångspunkt.

LO hänvisar bl. a. till en enkätundersökning som visat att medlemmarna i stor utsträckning inte känner till i vad mån de kemiska ämnen de arbetar med är farliga eller inte. Det går knappast att klara detta informationsproblem enbart med de nuvarande lokala resurserna inom t. ex. företagshälsovården.

Från LO:s sida har understrukits nödvändigheten av utökade resurser på det arbetsmedicinska området i form av ökade läkarresurser inom arbetsmedicin och genom utbyggnad av fler yrkesmedicinska sjukhusenheter. Dessa frågor utreds f. n. av företagshälsovårdsutredningen. Enligt LO är de bristande resurserna inom det arbetsmedicinska området sannolikt en starkt bidragande faktor till svårigheterna att erhålla god och snabb forskningsinformation. Ytterligare en faktor är de begränsade resurser som arbetarskyddsstyrelsens arbetsmedicinska avdelning f. n. arbetar med.

Varje forskningsrön som påvisar risk för hälsoskadliga effekter av arbetsmiljön bör enligt LO leda till en så noggrann uppföljning som möjligt, antingen genom fortsatta forskningsinsatser när resultaten är osäkra eller genom direkta åtgärder. För att detta skall kunna kontrolleras måste informationen om såväl den nationella som den internationella forskningens resultat kunna överblickas bättre och förmedlas snabbare till olika avnämare. Här skulle det enligt LO:s mening behövas en översyn av bl. a. olika berörda myndigheters roll i sammanhanget, såväl i fråga om resurser för sådan information som för hur informationsförmedlingen skall gå till. LO anser därför att en utredning skall tillsättas med uppgift att komma med förslag som

syftar till såväl en förbättrad information om arbetsmiljöforskningen som ett förbättrat utnyttjande av framkomna forskningsresultat.

TCO erinrar om miljödatanämndens verksamhet med det s. k. miljövårdens informationssystem (MI). Nämnden har tagit upp frågan om att skapa ett slags informationsbank inom områdena miljö och toxikologi, ett förslag som tillstyrkts av TCO. TCO vill därför med tillstyrkan av motionärens förslag peka på möjligheten att integrera den yrkesmedicinska forskningen i den föreslagna informationsbanken.

Forskningsrådsnämnden anför i anslutning till uttalanden i forskningsrådsutredningens betänkande "Forskningspolitik" (SOU 1977:52) att det är väsentligt att generellt förstärka kommunikationen mellan forskare och allmänhet. Utredningen har bl. a. föreslagit att en delegation för vetenskaplig information knyts till forskningsrådsnämnden. Nämnden har vidare tillsatt en arbetsgrupp för att utreda forskningsbehovet rörande "Kemiska hälsorisker i vår totala miljö", i vilken ingår representanter för bl. a. arbetarskyddsfonden, arbetarskyddsstyrelsen och Bygghälsan. Inom ramen för de satsningar på forskning rörande kemiska hälsorisker som kan komma att föreslås kommer även informationsfrågor att beaktas.

Forskningsrådsnämnden anser också att det bör finnas möjlighet för t. ex. arbetarskyddsfonden och arbetslivscentrum att intressera sig för informationsspridning av det slag som efterlyses i motionen. Nämnden avstyrker att en särskild utredning tillsätts såsom föreslagits i motionen.

SACO/SR betonar de yrkesmedicinska klinikernas betydelse för att lösa de frågor som aktualiseras i motionen. En utbyggnad av klinikerna är synnerligen angelägen. Denna fråga utreds av företagshälsovårdsutredningen. Information om den yrkesmedicinska forskningen är mot bakgrund av den snabba utvecklingen en väsentlig uppgift för de yrkesmedicinska klinikerna. De bör kunna utgöra lämpliga informationsgivare i förhållande till företagshälsovård, skyddsombud, fackliga organisationer, yrkesinspektion m. fl.

SACO/SR instämmer i att de i motionen påtalade frågorna behöver utredas men anser inte att en särskild utredning bör tillsättas. I stället bör motionen överlämnas till företagshälsovårdsutredningen för beaktande i det pågående utredningsarbetet.

SAF anser att det i nuläget inte skulle fylla någon väsentlig uppgift att tillsätta en särskild utredning med uppgift att komma med förslag till en god och snabb information från enbart den yrkesmedicinska forskningen. SAF hänvisar samtidigt till arbetet inom miljödatanämnden och produktkontrollnämnden, olika miljödatabanker, pågående utredningar inom företagshälsovården och den strategiska planeringen av arbetarskyddsverkets och naturvårdsverkets m. fl. organs resurser. Motionen bör därför enligt SAF lämnas utan åtgärd.

Utskottet

I motionen föreslås att riksdagen skall begära att det tillsätts en utredning med uppgift att lägga fram förslag som syftar till en god och snabb information från den yrkesmedicinska forskningen om arbetsmiljöriskerna.

Motionstexten ger samtidigt vid handen att motionen har en vidare syftning än som framgår av själva motionsyrkandet. Motionärerna anför sålunda att mycket tyder på att den yrkesbetingade cancern är betydligt vanligare än man hittills antagit. Ett mycket stort antal kemiska produkter har introducerats på senare år. Det innebär att den yrkesbetingade cancern kan komma att öka ytterligare i framtiden. Den forskning som bedrivs om denna och andra arbetsmiljörisker förs inte ut i tillräcklig omfattning. Det är nödvändigt att finna nya och snabbare kommunikationsvägar mellan forskningen och dem som arbetar i hälsofarliga miljöer.

Utskottet delar motionärens uppfattning att forskning om sambandet mellan olika arbetsmiljöfaktorer och cancer har en mycket hög angelägenhetsgrad. Det är självfallet också av största vikt att nya forskningsrön som rör uppkomsten av yrkesbetingad cancer sprids snabbt och effektivt till dem som är utsatta för sådana hälsorisker. Vid bedömningen av frågan om det är nödvändigt med något riksdagens initiativ i här aktuellt avseende vill utskottet erinra om att riksdagen förra året behandlade frågan om förebyggande av yrkesbetingad cancer. I sitt av riksdagen godkända betänkande i ämnet (SoU 1977/78:2) anförde utskottet bl. a. att den till statens naturvårdsverk knutna omgivningshygieniska avdelningen borde kunna vara väl ägnad för en samordnande uppgift i fråga om den forskning som bedrivs på olika håll om samband mellan cancer och miljö, i synnerhet om avdelningen, såsom förutsatts, knöts till socialstyrelsen. Utskottet förordade vidare att man skulle undersöka om samordning av forskningsverksamhet beträffande samband mellan miljöfaktorer och cancer borde ingå i uppgifterna för det miljömedicinska laboratorium som därvid skulle inrättas hos socialstyrelsen. Vad utskottet sålunda anfört gavs regeringen till känna. Ärendet är f. n. beroende av regeringens prövning och bereds i samband med en översyn av socialstyrelsens organisation.

Frågan om samordning av cancerforskningen och om förbättrad bevakning av forskningsresultaten på området är således redan under övervägande efter initiativ från riksdagens sida. Resultatet av regeringens pågående översyn bör enligt utskottets mening avvaktas. Någon riksdagens åtgärd är således inte påkallad i denna del.

Vad gäller den mera övergripande frågan om förbättrad information om arbetsmiljöforskningen kan konstateras att härför krävs *dels* en effektiviserad verksamhet i fråga om dokumentation och sammanställning av forskningsresultat i mera lättillgänglig form, *dels* en utökad informationsspridning som är anpassad bl. a. till olika avnämargrupper.

Av framställningen i det inledande avsnittet (s. 1–3) och av remissyttrandena framgår att det på många håll pågår aktiviteter för att förbättra tillgången på faktamaterial om arbetsmiljöforskningen och för att göra detta material mera lättillgängligt och praktiskt användbart för avnämarna. Ett antal informationsbanker är under uppbyggnad. Här kan nämnas det nya informationssystemet om arbetsskador, det s. k. miljövårdens informationssystem (MI), särskilt i de delar som mera direkt inriktas på arbetsmiljön, samt den medicinska informationscentralen vid Karolinska institutet (MIC). Om forskningsrådsutredningens förslag om registrering av pågående forskning genomförs kommer även detta informationssystem att medverka till att möjligheterna att överblicka arbetsmiljöforskningen förbättras. Genom bl. a. de olika informationssystemen kommer det så småningom att bli lättare att ta fram uppgifter såväl om uppnådda forskningsresultat som om innehållet i olika forskningsprojekt. Redan detta kommer troligen att medföra såväl att informationen blir fullständigare som att den kan lämnas snabbare.

Det är dock viktigt att ett organ har ett övergripande och samordnande ansvar såväl för bevakning av inkommande information som för dokumentationsverksamheten. Bl. a. bör tillses att de tjänster som kan fås från de olika informationssystemen anpassas till varandra på ett sådant sätt att alla forskningsområden täcks. Det bör vidare vara möjligt att bevaka att dokumentation sker av sådana utländska forskningsresultat som kan vara av betydelse för svenska förhållanden.

En närliggande fråga är hur man på bästa sätt skall sprida den sålunda dokumenterade och sammanställda forskningsinformationen, såväl till skyddsansvariga på olika nivåer som direkt till de anställda. Det är av stor vikt att sådan informationsspridning sker snabbt och effektivt. Dessutom bör informationen vid behov kunna intensifieras så att den får en med hänsyn till omständigheterna tillräcklig genomslagskraft. På detta område har främst arbetarskyddsstyrelsen och arbetarskyddsfonden uppgifter.

Arbetsmiljöfrågorna berör emellertid många olika vetenskaper och verksamheter. Detta medför att det ofta kan bli nödvändigt att inhämta och sammanställa mycket speciella typer av information från annat håll, i synnerhet om det eftersträvas en kontinuerlig bevakning av arbetsmiljöriskerna. Vidare kan antas att efterfrågan på information kommer att fortsätta öka. Man måste även räkna med att efterfrågan efter hand kan komma att ändra karaktär och bli mera inriktad på speciella, vetenskapligt betonade frågor.

Frågan om hur informationen om arbetsmiljöriskerna skall spridas är således komplicerad. En utgångspunkt bör vara att all tillgänglig forskningsinformation skall spridas fortlöpande till dem som berörs därav. Därmed avses då inte endast sådan forskning som är direkt inriktad på arbetsmiljöfrågor utan även sådan som har annan inriktning men ändå kan tänkas bli av värde för bedömning av arbetsmiljörisker, t. ex viss medicinsk forskning.

Enligt utskottets mening förutsätter en effektiv forskningsbevakning med

kontinuerlig informationsspridning av kvalificerat och ofta speciellt slag att man finner en fastare organisatorisk form för verksamheten. En väl fungerande kvalificerad bevakning och informationsspridning synes dock vara svår att genomföra utan en föregående översyn av de nu på många håll pågående aktiviteterna på informationsområdet. Olika myndigheters uppgifter i sammanhanget måste ses över och samordnas.

De i motionen aktualiserade frågorna bör således göras till föremål för utredning.

Vad utskottet sålunda anfört med anledning av motionen 1977/78:705 bör ges regeringen till känna.

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:705 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om informationsfrågor rörande arbetsmiljörisker.

Stockholm den 7 november 1978

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s)*, Kersti Swartz (fp), Erik Larsson (c), Nils Carlshamre (m), Karin Andersson (c), John Johnsson (s)*, Bengt Bengtsson (c), Ivar Nordberg (s), Karl Leuchovius (m), Kjell Nilsson (s)*, Britt Wigenfeldt (c), Sven-Gösta Signell (s), Per Gahrton (fp)*, Stig Alftin (s)* och Lena Öhrsvik (s)*.

*Ej närvarande vid betänkandets justering.